

(“Перевертень”), літературно-фольклорних казок (“Сон Іванової ночі”, “Зорі”, “Царівна Галя” та багато інших), дитячих оповідок, повісті “Вишневий цвіт” (з часів “визволення” Буковини радянськими військами). Як добрий знавець звичаїв і побуту українців, духовна особа, що була причетна до різних сторін народного життя, К. Ластівка і в художніх, і в науково-етнографічних творах багато уваги приділяв календарній обрядовості, а в своєму дослідженні, фрагмент якого тут друкуємо, дав картину духовно-релігійної і світсько-народної культури буковинців на тлі загальнонаціональному, у зіставленні із звичаями і традиціями інших народів.

У дослідженнях культурного минулого Буковини періоду румунської окупації багато білих плям: десятки імен діячів на ниві літератури, театру, музики, політики, особливо ті, що емігрували, залишилися невідомими, хоч їх діяльність виходить за регіональні рамки краю (Т. Галіп, С. Никорович, І. Карбулицький, І. Гаврилюк, О. Масикевич, В. Залозецький та ін.). Публікацією частини великого дослідження Корнила Ластівки “Основи українських календарних обрядів” – безперечно цікавої народознавчої праці, написаної у Відні у 50-ті роки, незадовго до смерті, – гадаю, вона збагатить уявлення про історію розвитку нашої народознавчої науки, спонукаємо до глибшого вивчення спадщини письменника і вченого, досі невідомого в Україні.

Друкується за авторським машинописом, переданим мені сином К. Ластівки Олександром.

Київ

Корнило Ластівка

БУКОВИНСЬКІ КОЛЯДКИ І ШЕДРІВКИ

Народна поетична творчість на Буковині, особливо календарно-обрядова лірика, займає в багатій українській етнографічній літературі незначне місце. Її записуванням мало хто займався, і тільки принагідно при записах галицьких народних пісень вона потрапляла до збірників. Багато буковинської лірики збереглося в збірниках ХІХ століття Я. Головацького та І. Вагилевича.

Перші записи колядок і шедрівок на Буковині пов'язані з іменами буковинських поетів О. Федьковича та С. Воробкевича. В 70-х роках минулого століття з'явилися Федьковича: “Руські народні колядки та шедрівки”, а при кінці 80-х років Воробкевича: “Співаник для шкіл народних” у 3-х частинах. У них вміщено багато народної обрядової творчості, покладеної на ноти. Декілька колядок і шедрівок потрапили до “Збірника пісень буковинського народу”, що з'явився 1875-го року в Петербурзі, складений О. Лоначевським із записів Григорія Купчанка та Євгенії Ярошинської.

При перших записах буковинських колядок і шедрівок не робилося різниці між колядками чисто народними, в яких переважають хліборобські мотиви, та колядками літературного походження з біблійно-апокрифічною тематикою, створеними церковниками. Пізніше стали етнографи вирізняти чисто народну творчість, якої давнина безсумнівна, що в ній народна фантазія зуміла пов'язати стародавні хліборобські мотиви з християнськими, – вилучаючи колядки пізнішого літературного походження, які служили виключно церковним цілям.

Народні буковинські колядки, записані І. Вагилевичем в с. Раранчому Чернівецького повіту, органічно в'яжуться з загальноукраїнськими і

носять переважно хліборобський характер:

Заколядуймо ми цему газдови,
Цему газдови і єго столови.
Поза столове сидять панове,
сидять панове та й раду радять,
Та й раду радять за святу весну,

За святу весну, за сиві воли,
За сиві воли, за срібні плуги,
В плуги впрягати, лани орати,
Жито, пшеницю та й засівати,
Жито, пшеницю, всяку пашницю...

Під Новий Рік, тільки-но почало смеркати, йшли хлопці колядувати. Змістом колядки було звичайно – найменування Христа. Питались Матері Божої, – “яке єму ім’я дати”? Василя?.. Петра?.. Івана?.. За кожним разом – “Матер Божа не злюбила, від престола відступила”... Врешті, коли згадали “Ісуса”, – тоді “Матер Божа ізлюбила, до престола приступила”.

Змістом світських колядок була “оранка” та “гейкання”, наче волів поганяють. Колядники ходили від хати до хати, носили з собою плуг або чепіги і “бугая”, зробленого з старого решета або бочівочки, перетягнених тонкою шкірою з проведеною струною або дратвою посередині. Коли вогкими пальцями тягнули за струну, чулося гудіння, подібне до ревіння бика. Потягуючи за струну, хлопці “гейкали”, наче б поганяли волів при оранці і співали:

Гей, гей!
Ци спиш, ци чуєш,
Пане господарю!

Прийшли коло твої хати –
Орати,
Гей! Гей!!

Дальший зміст колядки – це відображення магії слова. Хлопці, гейкаючи, змальовують господаря серед численної сім’ї в багатстві та достатках, у бажаннях цих достатків і в дійсному житті.

Повоєнну добу треба вважати часом занепаду народних традицій, а з ними народної творчості. На Заході ще перед війною почалося завмирання народної поезії, зумовлене цивілізацією. Та коли у вільному світі це відбувалося поступово, не порушуючи релігійних почувань народу, то в комуністичних країнах воно набирало драматичних форм, з ворожим наступом проти всякої релігії, не виключаючи суто народних вірувань. В Україні, де ще існували живі традиції і процес цивілізації ще не був закінчений, це відбулося дуже некорисно на народних традиційних святкуваннях і обрядах. Вони почали втрачати свою важливість і урочистість. Свят-вечір, Різдво, Великдень – стали буднями і святкувались тільки в затишку в обмеженім родиннім колі. Молодь, здебільшого збаламучена безбожницькими кличами, вже не брала участі в тих святкуваннях.

Поважно потерпіло збирання народної творчості, особливо календарно-обрядової. Більшовиками визнавались тільки щедрівки, які, по вилученні всього, що в’язалося з релігією, співались тільки напередодні Нового року.

У більшій збірці “Буковинські народні пісні”, що вийшла друком 1963 року, заходом Академії Наук у Києві, на приблизно 330 пісень є тільки дві щедрівки і три Маланчині пісні. Ці дві щедрівки – це тільки “поколяді”, звернені до господарів, бажаючи їм розплоду домашніх звірят. Перша з них записана в Черногузах від Фрозини Гулей, а друга – це тільки варіант першої, записаний в Киселицях від П. Мойси, що звертається до “газди” і “газдині”, бажаючи їм “бичків круторогих”. Тому, що обидві щедрівки мало різняться між собою, наводимо тільки Черногузький варіант:

Добрий вечір, щедрий вечір,
Цему газді на весь вечір!
Прилетіла ластівочка,
Сіла собі край віконця,
Як почала щебетати,
Газду з хати викликати:

“Устань, газдо, підведиси,
У кошару подивиси,
Там овечки покотились,
Баранчики породились.
Всі баранці круторогі –
А вам, газдо, на здоров’я.

Маланку співають у новорічний вечір. Звичайно виходять парубки пізно ввечір, після того, як малі хлопці пощедрували. Парубками кермує старший парубок, званий “березою”, вибраний в день св. Анни. Парубки перебираються по-різному: в молодого і молоду, в Маланку, яку веде “дід Василь”. Дальші перебрані хлопці, — це циган з кліщами і дротом в руках, щоб ніби направляти горшки, медвідь, який скрізь по хатах шукає меду, циганка з картами, яка ворожить. Коли Маланку впустять до хати, звичайно, де дівчина на відданні, то дід просить гроші для Маланки на “кульчики”, циган направляє горшки і збиває, медвідь шукає меду і все в хаті перевертає, а натрапивши на ковбаси, ховає в торбину, Маланка шукає віника і замітає, а при тім розкидає сміття по хаті. При кінці танцюють, бо до хати збираються ще інші сусідські дівчата. Парубків частують горілкою і обдаровують яблуками, горіхами, а також грішми.

Тут подаємо уривки з маланчиних співанок, показуючи їх походження і місцевість виконання.

Перша “Маланка” походить з с. Клішківців у Бессарабії, які по війні були включені до Чернівецької області.

Наша Маланка-Подністрянка, Дністром плила, ноги мила. Дністром плила, ноги мила, Тонкий фартух замочила. Повій, вітре, буйнесенький, Висуши фартух тонесенький. Повій, вітре, із болота, Висуши фартух, як золото.	Повій, вітре, сюди-туди, Висуши фартух помежі люди. У ваших дверях чотири дошки. Пустіть Маланку до хати трошки. Пустіть до хати, — будем плясати. Дасте горіхів, — будем кусати. Пустіть до груби, загри́ти зуби, Пустіть до печі, загри́ти плечі.
---	--

Клішківці, зап. Матуляк.

Друга Маланка походить з Гуцульщини, записана Оленою Тимінською:

Ой, чинчику-Васильчику, Посію тя в городчику, Буду я тя шанувати, Сім раз на день поливати. Сім раз на день поливати, А зі споду підскубати. А зі споду підскубати, Нашу Маланку затикати.	Наша Маланка господиня, Як помастить, так помие. На камені ноги мила, Тонкий фартух замочила. Тонкий, тонкий-тонесенький, Повій, вітре, буйнесенький. Повій, вітре, з опівночі, Та на мої карі очі.
---	--

У книжечці “Буковинські віночки” (Ужгород, 1966) даються нові обряди, які мають заступати давні, народні. Улюблена українська колядка “Нова радість стала” — перетворена в “нову радість”:

Нова радість стала,
Яка не бувала:
Вже Північна Буковина —
Радянською стала.

Зап. Крижанівський.

Скасували Свят-вечір, лишилося тільки Новоріччя. Новий новорічний обряд відбувається таким способом: ввечері напередодні Нового року ватаги молоді з п’ятикутною зіркою в руках прямують до найбільш активних людей артлі — “чабанів, свинарів, кукурудзоводів, доярок, телятниць, ланкових” та інших “трудящих”, щоб кожного привітати новою щедрівкою:

Нова радість стала,
Яка не бувала:
Над землею зоря ясна —
З Кремля засіяла.

Для кожного з них є підходяща щедрівочка. Для чабана побажання, щоб — “плекав ягнят нівроку по сто двадцять та й шороку”, а для кращої доярки, щоб — “надоїти на корову молока по ешалону”.

Таким чином, народна творчість, яка ще зберігалась у пам'яті старшого покоління, пропадає марно і, мабуть, піде з старими в могилу. Коли ще можна щось врятувати, то треба її шукати в південній Буковині між гуцульським населенням. Припавши до Румунії, між румунськими селами, гуцули ще зберегли свої давні традиції, святкують по старому Свят-вечір, ходять "з колядою" по сусідах, а під вікнами можна почути стародавні українські колядки і щедрівки [...]. Їх колядки відзначаються не тільки давнім походженням, але й незвичайно живими поетичними образами. Всі вони походять з гуцульського села Молдова-Суліца Кімполунгського району [...].

Головацкий Я. Ф. Народные песни Галицкой и Угорской Руси. Ч. III. Разночтения и дополнения. Отделение II: Обрядные песни. Русские народные песни в Буковине. — Москва, 1878. — С. 549–551. Збірки Вагилевича знаходяться у двох томах *Гнатюка В.* Колядки і щедрівки. Т. I, II. (Етн. Зб. НТШ, 35 і 36). Народні пісні Буковини в записах *Юрія Федьковича* / Упорядкували і склали примітки О. І. Дей та О. С. Романець. — К., 1968. Буковинські народні пісні (вступне слово та примітки склав *Л. Яценко*). — К., 1963. *Лоначевский А.* Сборник песень буковинского народа. — Киев, 1875. Купчанко Григорій — журналіст, родом з Вашківців; Ярошинська Євгенія — українська письменниця, родом з Чункова на Буковині. Вона записала близько 450 народних пісень і вислала їх до Москви у Відділ "Русск. Географ. Общ.". Збірник дістав схвалення з боку російських вчених і був відзначений срібною медаллю. Разом зі збіркою Купчанка він послужив О. Лоначевському до вищезгаданої праці. Українські народні пісні (Календ. Обряд. Лірика. — К., 1966. — С. 424). *Гнатюк В.* Колядки і щедрівки. Т. II. — С. 345–348. ("Укр. Нар. Пісні", с. 487). Буковинські народні пісні. Буковинські віночки. — Ужгород, 1966. Колядки 1, 2 і 3, а також Поколядь та "віншування" записані Мих. Синявським з с. Молдова-Суліца, Кімполунгський район, від Георгія Волошинюка та Василя Микитика.

РІЗДВО

Шелестіме сіно на столі під скатертю,
Дідуха у кімнату хтось повагом притащить,
І покотяться діти на соломі простерту —
Все по-давньому! Тільки... мов торік... було краще...

З проскурками-бажанням встане батько: ростіть ви!
Хтось зворушений вдарить в струни всновані цвіллю...
І, як будуть молитись, не скінчу я молитви,
Бо чужим стане слово в цю врочистую хвилю.

Зночі виповнять церкву якісь тіні родимі,
Хтось молитися буде гаряче так Пречистій
І дивитись: як образ никне в синьому димі
І як жар роздуває паламар у захристії.

І підуть дні святешні і святешні теж нуди, —
Стіл заставлений буде: це святкові додатки,
І новиною давнє зворушиться в грудях,
Як у вікна дзвінками застукоче колядка.

Богдан Кравців

